

מסורת הש"ס

- א. ספרא קדושים פיד י.
- ב. שבת פ"ב, גיטין ל"ב, ד"א רבא פ"ב.
- ג. יומא פ"ב, וכן ר"ה י"ז, מילה כ"ב, (בשני לשון).
- ד. תוספתא יומא פ"א ט. שם סוכה פ"ד ט.
- ה. ראה ירושלמי יומא פ"ב ה"א.

גרסות

אמר לו לאו בכת"י: והוא אומר לו אין אני משאילך. הנעלבים ובמקבילות: העלובין. והתנאי אחת מוציאין בכת"י: תנאי נמי הכי אחת מוציאין. במה דברים אמורים – שתיים מוציאין בכת"י ובמקורות לא גרסו משפט זה. והחידוין ויש גרסה בערוך: והיהויהו.

לשון

מטרקא מן הערבית طرق. ומשמעו: מקל או רצועה שמכים בו.

שאינו נוקם ונוטר כנחש על עלבון שהעליבו אותו – אינו נחשב כתלמיד חכם, שכן ראוי לו לעשות לכבוד התורה ולומדיה. ומקשים: והכתוב [והרי נאמר] בתורה במפורש איסור "לא תקם ולא תטר את בני עמך" (ויקרא י"ט, י"ח)! ומשיבים: ההוא [אותו כתוב], בענין הטא ממון הוא דכתב [שנאמר] ולא בפגיעה אישית, והניא [שכן שנינו בברייתא]: איזו היא נקימה ואיזו היא נטייה? נקימה מה היא – כגון שאמר לו לחבירו: השאילני מגלך, ואמר לו חבירו: לאו (לא). למחר אמר לו הוא החבר שטרב לו: השאילני קרדומך! אמר לו: היאשן איני משאילך, כדרך שלא השאלתני – זו היא נקימה. ואיזו היא נטייה? אמר ליה [לר] לחבירו: השאילני קרדומך, ואמר ליה [לר] החבר: לא. למחר אמר ליה [לר] אותו חבר: השאילני הלוקך! אמר לו: הילך (הא לך), לפי שאיני כמותך שלא השאלתני. זו היא נטייה שאינו עושה כמעשהו אך מכל מקום נוטר הוא לו בלבד ומזכיר לו את חטאו. ומכאן רואים שהדבר נאמר רק בדברים שבממון. ומקשים: ובדברים שיש בהם משום צערא דגופא [צערו הגוף] לא נאמר שאסור לנקום? והתניא [והרי שנינו בברייתא]: הנעלבין ואינו עולבין, שומעין הרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמהין ביסורין – עליהן הכתוב אומר: "ואהביו כצאת השמש בגברתו" (שופטים ה, לא). הרי שאף על עלבון שבגופו ראו למחול! ומשיבים: אכן, גם בענין צער הגוף יש איסור נקימה, ובתלמיד חכם מדובר לעולם מדובר כאן דנקיט ליה בליביה [שהוא שומר לו בלב] טינה, אף שאינו נוקם בו או מזכיר לו חטאיו. ומקשים עוד: ודאמור [והרי אמר] רבא: כל המעביר על מדותיו (המחול על עלבונו) מעבירין לו (סולחים לו) על כל פשעיו! ומשיבים: אכן, גם תלמיד חכם שנעלב צריך למחול, אך זהו דווקא במקרה דמפייסו ליה ומפייס [שמפייסים אותו ומתפייס]. אך אם לא פייסוהו, ראוי לו לתלמיד חכם שלא ימחול, משום כבוד התורה.

במשנה נתבאר כי לצורך עריכת הפייס היה הממונה אומר להכניס להוציא אצבעות, ונוקב במספר גדול ומתחילים למנות בכהן שליטין נטלו ממנו את מצנפתו. מה הן הכתנים היו מוציאין – אצבע אחת או שתיים, ושאלים השתא [ונכשין] שאמרת שתיים מוציאין, אחת מבעיא [נצרכה] לומר שמוציאים? אמר רב הסדא: לא קשיא [שמה], כך יש להבין: כאן – באדם בריא היכול להוציא אצבע אחת בלא השניא, כאן – בחולה שקשה לו לכזיך ולהוציא אצבע אחת בלבד. והתניא [וכן שנינו בברייתא]: אצבע אחת – מוציאין, שתיים – אין מוציאין. והולים היושבים או שוכבים בפינה משלהם יחידין – מוציאין שתיים, ואין מונין להם אלא אצבע אחת בלבד. ומקשים: והמוציא שתיים האם במציאות אין מונין לו אלא אחת? והא תניא [והרי שנינו בברייתא]: אין מוציאין לא שליש (אצבע שלישית) ולא גודל (אגודל) מפני הרמאים – שמה כשיראה שהמנין מתקרב אליו יכניס או יוציא את אגודלו כדי שסוף הספירה תהא בו. ולא הוציא שליש –

שאינו נוקם – נקמתו. ונוטר – אינה כנחש נלכו. איני כמותך שלא השאלתני זו היא נטייה – שהדבר שמוך נלכו, ולא הסיומו מנעמו. דנקיט בליביה – ואם נא אמר לנקום נקמתו נקיום המשפט – ישמוק. דמפייסו ליה – לנקם ממילה. חולה – אינו יכול לנכס אצבעותיו, וכשמוציא אחת – יוצאה הפרכתה עמו. ויחודים – נטולין, שאינן יושבין עם שאר בני אדם אלא שוכפין או יושבין לנדס. אלא אחד – אין נמנה אלא אף אחד. מוציאין – עם האצבע לא שליש ולא גודל, ולכן מוציאין שתיים. ואם הוציא שליש מונין לו – שאינו רמאי, לפי שהאדם ניכר שאינו משני בני אדם, שאין יכול להסריק זה מזה. גודל – אם הוציא גודל אין מונין לו כלל, אלא מוציאין אותו מצניקין, הממנה בפקיע – הממונה על לעשות המתקנות. שליש – אצבע שליש, אם הוציא שליש מונין לו. קא סלקא דעמיה מונין לו שניס.

תוספות

שתיים מוציא אחת מבעיא – אף על גב דבכמה דוכתי קתני לא זו אף זו, מכל מקום היכא דאיכא שינויא אחרים – קאמר ליה. ועוד: דהיכא דהוי זה בכלל זה לגמרי – לא הוה ליה למיתנייה. והא דלא פריך הכי בריש פרק קמא דעירובין (ב,ב), ובריש פרק קמא דסוכה (ב,ב), דקאמר: רבי יהודה מכשיר עד, ארבעים וחמשים אמה. השתא חמשים מכשיר ארבעים מבעיא! יש לומר: דכל היכא דלא הוי דווקא, אלא הוא הדין יותר – לא פריך הכי. כדמשני בריש "מפנין" (שבת כ"ג), ארבע וחמש קופות – ארבעה וחמשה כדאמרי אינשי. אבל המקשה שהקשה התם: חמש מפנין ארבע מבעיא, הוה סלקא דעתיה דדוקא הוה, ומשני ליה דלאו דווקא הוי. ובפרק "בנות כותים" (נדה ל"ב), דקושי מטהר ארבעים וחמשים יום פריך ליה, משום דדוקא הוה, דאין קושי מטהר לעולם. ובפרק "אלמנה ניווית" (כתובות ז"א), דקאמר אלמנה ששהתה שתיים וששלש שנים ולא תבעה מוונותיה איבה מוונותיה. ופריך ליה, אף על גב דהתם לאו דווקא – דכל שכן אם שהתה יותר דאיבה! יש לומר: משום דהתם הוי שתיים וששלש זו ואין צריך לומר זו. והלכך פריך ליה. וכן בסוף בבא קמא (ק"ח,ב) גבי לוקח מן הרועים ארבע וחמש צאן, אבל לא שתיים וששלש, ופריך: השתא ארבע זבנין, חמש מבעיא. התם נמי הוי זו ואין צריך לומר זו. ובפרק "מבוא אשה" (שבת ס"ג), גבי סנדל המסומר פריך ליה, משום דפשיטא ליה דהוה דוקא ארבע או חמש, אבל לא טובא. ובריש פרק "אף על פי" (כתובות ז"א), משהא אדם אשתו

אין מוציאין גודל – ועם הדבר לפי שאת האגודל קל להכניס ולהוציא, והבין הראיה שהמנין מתקרב אליו יכול להכניס או להוציא אצבע יתירה כדי שבו יסתיים המנין (רמב"ם ואחרים).

אורה ההלכה

נוקם ונוטר כנחש – תלמיד חכם ראו לו שיהא מעביר על מדותיו וטולח למעליבים אותו, ודוקא כשהיה הרבר ביגיעה, אבל אם העליבוהו בפרהסיא ראי שיהא נוקם ונוטר כנחש מפני כבוד התורה. (רמב"ם ספר מער הלכות תלמוד תורה פ"ז ד"א).

נקימה – עובר בלא תעשה. ואיזו היא הנקימה שעשה לו חבירו עול והוא משיב לו כגמולו, כגון שלא רצה חבירו להשאילו חפץ והוא אינו משאיל לחבירו. (רמב"ם שם הלכות דעות פ"ז ה"ז).

נטייה – הנוטר שנאה לחבירו עובר בלאו, ואיזו היא הנטייה ששומר לחבירו שנתה ומזכיר לו שלא נהג עמו כראוי. כגון שנמנע חבירו מלהשאילו והוא מזכיר לו שנתה בשעה שהוא משאילו. (רמב"ם שם ה"ח).

המעביר על מדותיו – מידה טובה היא שיהא אדם מוחל על עלבונו, והמעביר על מדותיו – מעבירים ממנו כל פשעיו. (רמב"ם שם ה"ז).

אין מוציאין שליש וגודל – בשעת הפייס מוציאין הכתנים אצבעותיהם, ומוציאים אצבע אחת או שתיים. ואם הוציא שליש – מניח לו שליש, אבל אין מוציאין אגודל בשעת ההצבעה, מפני הרמאים. ורואין שמנין הרמאים על מה שכתבו כאן וצריך את דברי הירושלמי בענין שלש אצבעות (מ"א). (רמב"ם ספר עבדות הלכות תמיון פ"ד ה"ז).

קיינים

קיינו ונוטר כנחש יש מפרשים, שכנחש פורשו: כמו הנחש שאינו תוקף את איביו בגלוי אלא ממתין להם עד שעת כושרו, כך נקימה זו לא בגלוי היא, אלא ממתין עד שחבו לו לידו הדומנות לכך (מאירי). ויש מי שפירש, שכשם שהנחש אינו נהנה מן השיכח עצמה, כך תלמיד חכם שנוקם צריך לעשות זאת בלא הודעה של הנאה עצמת (א"י ד"ס).

שומעין חרפתן יש מפרשים: הנעלבים – שמעליבים אותם במישרין בפניהם, ושומעים חרפתם – שאדם מדבר בגנותם בלא שיער שהם מצויים באותו מקום (רי"ף).

ואהובו כצאת השמש יש אמרים כי דבר זה רומז למסופר כי הלבנה קיטרה על שני מלכים ממששים בכתר אחד, ואילו השמש שמהה חרפתה ולא השיבה, ולכן לא נתמנע אורה (מאירי).

דנקיט בליביה יש מפרשים – ששומר איבה בלבו, ומצפה שהקדוש ברוך הוא יתבע את עלבונו. (מאירי. ריטב"א) ורשי פירש, שאינו מוחה כשאחר נוקם נקמתו. ולפי פירוש רשי' מתיישב הט"ב מה שנינו את שאלו, שהרי באו אחרים לנקום נקמתו והוא מוחה בידם (רי"ף).

מעשה הניס במקדש בתוספתא ובדברי המפרשים מבואר מעשה הפייס. שהיו הכתנים העומדים לפייס מתיצבים בעיגול והממונה היה מסיר את המצנפת מראשו של אחד מהם. לסימן שמינו מתחיל המנין. והיו נוקבים במספר גדול (יש אמורים שלא הממונה עשה זאת אלא איש אחר, כדי שלא יכזיח את המנין לאחובה) והיו מונים את האצבעות. והבין שבאצבע היה המנין מסתיים הוא הוזהב בפייס.

ברביא בחולה (רמב"ם פירש להדין, שהבריא מוציא שתי אצבעות והחולה רק אחת.

מטראק דטייעי — לרעות ישמעאלים העשייה שזע לטוס. דפסיק רישיה — לכן קרויה פקיעה, שאינה רחבה נראשה כשאלר לרעות מלקות, אלף מפסקת נראשה לרעות דקות כדי שרנגיש נה הסוס יזמר. ופקיע לטון פסיקוס, כמו מגללי מנכסי הכהנים מפקיעין — לטון קריעה. דתנן — נמשכה שקלים (פרק ה, א). ביבאי — שם האיש. היו מפקיעין — לנשות פתילות לנשות בית השואבה נתנו. נגדא — לרעות מלקות. על מעלות האולם — נהר הכית. אולמות רחבה נה שם הודוק, כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון על מעלות האולם נהר הכית. אולמות גרסין נתוספתא. על מי להביא — משל מי מלקח מן היושבים נעיר או מן הכהנים שומרי עוה. געו — נעקו. הרי הוא כפרתה. אי ומתו מכפלי עליס. ארבע אמות מאי עבידיתייהו — גני מרות שפיות דמיס. עשרה דברים — צננא קמא חשיב לה, צפרק "מיונה" (פג,ג).

תוספות

ותים ושלוש שנים, ונבי תינוק יונק והולך ארבע וחמש שנים (שם ס, ב) — איכא דימימר דפשיטא ליה דהוא חדין טובא, הלכך לא פריך ליה. אי נמי בההיא דתינוק יונק ארבע וחמש שנים — יש לומר דדוקא קאמר: ארבע ארבע וחמש לנחוש. **ירושלים** אינה מביאה עגלה ערופה כיו והתייא ב"י — תימה לי: מאי פריך? לימא דכרבי יהודה סבירא ליה, דאמר לעיל בפרק קמא (ב"ב, א) דירושלים נתחלקה משבטים. ואפילו עורות איכא למאן דאמר התם דנתחלקו לשבטים! ויש לומר: ובלאו הכי צריך לשנויי כדי להרבות בבכיה, דהא לא שייך עגלה ערופה אלא היכא דלא נודע מי הכהן — והכא הרי נודע. ועוד: דקאמר על העיר או על העורה, פשיטא דעל העורה לא מיייתנין, דהא "העיר הקרובה" כתב, ועורה לאו עיר הוא, אלא לאפושי צערא בעלמא הוא דקאמר הכי.

מונין לו, גודל — אֵין מוֹנִין לוֹ, וְלֹא עוֹד [אֵלָא] שְׁלוֹקָה מִן הַמְמוֹנָה בְּפִקְיעַ! — מֵאֵי מוֹנִין לוֹ — נְמִי אַחַת. מֵאֵי פִקְיעַ? — אָמַר רַב: מְדָרָא. — מֵאֵי מְדָרָא? — אָמַר רַב פִּפְא: מְטָרְקָא דְטִיבִיעֵי דְפִסִּיק רִישִׁיה. אָמַר אַבְי: מְרִישׁ הָיָה אֲמִינָא הָא דִתְנַן "בְּיָן בִּיבְאֵי מְמוֹנָה עַל הַפִּקְיעַ" — אֲמִינָא פְתִילְתָא, כְּדִתְנַן: "מְבַלְאֵי מַכְנְסֵי הַכְּהֻנִּים וְהַמְמַיְגִינֵיהֶן מִהֶן הָיוּ מְפִקְיעִין, וּבְהֶן הָיוּ מְדַלְקִין." כִּיֵּן דְשִׁמְעֵנָא לְהָא דִתְנַיָא: וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁלוֹקָה מִן הַמְמוֹנָה בְּפִקְיעַ — אֲמִינָא: מֵאֵי פִקְיעַ — נְגִדָא.

ב "מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שֹׁנֵי שְׁנֵיהֶן שׁוֹיִן וְרָצִין וְעוֹלִין בְּכֶשֶׁשׁ". תְּנִי רַבְנַן: "מַעֲשֶׂה בְּשִׁנֵי כְהֻנִּים שֶׁהָיוּ שֹׁנֵי שְׁנֵיהֶן שׁוֹיִן וְרָצִין וְעוֹלִין בְּכֶשֶׁשׁ, קָדַם אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל חֲבִירוֹ — נָטַל סִפִּין וְתִקַּע לוֹ בְּלִבּוֹ. עָמַד רַבִּי צְדוֹק עַל מַעְלוֹת הָאוֹלָם, וְאָמַר: אַחֲזִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁמֵעוּ! הָרִי הוּא אוֹמֵר "כִּי יִמְצֵא חֶלֶל בְּאֶדְמָה וְיִצְאוּ יָגְנִיהָ וְשִׁפְטִיהָ", אָנֹּה עַל מִי לְהִבִּיא עֲגָלָה עֲרוּפָה? עַל הָעִיר אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת? עָנֹה כֹּל הָעַם בְּכִכְיָה. בָּא אָבִיו שֶׁל תִּינוּק וְיִמְצֵאוּ לָשֶׁהוּא מִפְרָפֵר. אָמַר: הָרִי הוּא בְּפִרְתְּכֶם, וְעִידִין בְּנֵי מִפְרָפֵר, וְלֹא נִטְמָאָה סִפִּין. לְלַמְדֵךְ שֶׁקָּשָׂה עֲלֵיהֶם טְהָרַת פְּלִים יוֹתֵר מִשְׁפִּיכוֹת דְּמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְגַם דָּם נָקִי שֶׁפָּדַח מִנְשָׂה [הַרְבֵּה מְאֹד] עַד אֲשֶׁר מְלֵא [אֶת] יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לְפֶה". הֵי מַעֲשֶׂה קָדִים? אֵילִימָא דְשְׁפִיכוֹת דְּמִים — הַשְׁתָּא אֲשְׁפִיכוֹת דְּמִים לֹא תִקְיִנוּ פִּיטָא, אַנְשְׁבֵרְהָ רְגְלוֹ תִקְיִנוּ? אֵלָא דְנִשְׁבֵּרְהָ רְגְלוֹ תִקְיִנוּ פִּיטָא — אַרְבַּע אַמּוֹת מֵאֵי הוּא, כִּיֵּן דְחִזְיָא אֶתֹּו לִידֵי סַכְנָה — תִקְיִנוּ רַבְנַן פִּיטָא. "כִּי יִמְצֵא חֶלֶל בְּאֶדְמָה" אָנֹּה עַל מִי לְהִבִּיא עֲגָלָה עֲרוּפָה? וְהִתְנַיָא: "עֲשֶׂרָה דְבָרִים נֶאֱמָרוּ בִירוּשָׁלַיִם, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן:

מונין לו אף אצבע שלישיה זו, שכיון שכשמוציא שלוש אצבעות כאחת אינו יכול להרחיקן זו מזו, אין הדבר נראה כרמאות. הוציא גודל — אין מונין לו, ולא עוד אלא מה שהוציא גודל לוקה מן הממונה בפקיע. הרי שאם הוציא יותר מאצבע אחת — נמנים לו כל האצבעות שהוציא! ומשיבים: מכאן אין קושיה, מאי [מה] פירושו] מונין לו נמי [גם כן] אחת, שאם הוציא שלוש אצבעות מונים אותן רק כמספר אחת. הוכרח כאן הלוקה בפקיע, ושואלים: מאי [מה] הוא פקיע? אמר רב: זהו מדרא. אף מילה זו לא היתה מובנת וידועה במשך הדורות, ושאלו: מאי [מה] פירושו] מדרא? אמר רב פפא: מטראקא דטייעי דפסיק רישיה [שזו של ערבים שראשו צוקן, ומפוצל לרצועות דקות יותר] והוא הפקיע שבו היו מלקים. אבב כן אמר אבבי: מריש הוה אמניא [מתחילה הייתן אומר] כי הא דתנן [וה ששינוי במשנה]: "בן ביבאי ממונה על הפקיע", אמניא [אמרת] שפירושו הוא שהיה ממונה על עשיית פתילתא [פתילות]. כדתנן [כפי ששינוי במשנה]: "מבליא מכנסי הכהנים ומהמייגיהן [ומהאבנטיים שלהם], ובהן היו מפקיעין [מתירים ופורמים] ובהן היו עושים פתילות שבהן היו מדליקין האורות שבשמחת בית השואבה. כיון דשמענא להא דתניא [ששמענתי את זו] ששינוי בברייתא: ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע, אמניא [אומר אני] מאי [מה פירושו] פקיע — נגדא [מלקות], שכן ביבאי היה הממונה על עונשי הגוף במקדש. **ב** שנינו במשנה מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכשש. ודחף אחד את חברו ונשברה רגלו. תנו רבנן [שנו] [חכמים] בתוספתא: מעשה בשני כהנים שהיו שניהן שוין במרוצם, ורצין ועולין בכשש, קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חבירו ומתוך כנס עמד ר' כתיב ותקע לו בלבו. עמד ר' צדוק על מעלות האולם, ואמר: אחינו בית ישראל שמעו! הרי הוא אומר "כי ימצא חלל... לא נודע מי הכהן... ויצאו זקניו ושפטין ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל" (דברים כא, א-ב) וזקני העיר הסמוכה למקום מצאת החלל היו צריכים להביא עגלה ערופה. אנו, כלומר: במקרה שלנו על מי להביא עגלה ערופה? ומשל מי תלקח? האם חובה זו מוטלת על העיר ותכמיה הם שיביאו, או שחובה היא על העזרות ועל הכהנים להביאה? געו [פרצו] כל העם בבכיה מחמת הצער. בא אביו של תינוק של אותו כהן צעיר שנדקר ומצאו כשהוא מפרפר עדיין. אמר: הרי הוא כפרתכם לכשימות, אבל עדיין בני מפרפר ולא מת, ומשום כך לא נטמאה סכין. והעירו בתוספתא: ללמדך שקשה היתה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים. שהרי אפילו אביו של הבן שנדקר למוח, דאג יותר שהסכין לא תטמא, מאשר לעצם העובדה שנהרג שם בנו. וכן הוא אומר: "וְגַם דָּם נָקִי שֶׁפָּדַח מִנְשָׂה הִרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מְלֵא אֶת יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לְפֶה" (מלכים ב כא, טז) ולא שמו ליבם עוד לשפיכות דמים. תחילה שואלים: הי [איהו] מעשה קדים [קדם] זה ששינוי במשנה או זה שבתוספתא? אילימא [אם נאמר] שקדם מעשה זה שהיתה בו שפיכות דמים, השתא [נעכשין] נמצא כי בשל מעשה שהיתה בו שפיכות דמים לא תקינו פייסא [תיקנו פייס] והמשיכו לעשות תחרות כמו קודם, על מעשה זה שנשברה רגלו תקינו [התקינו]! אלא ודאי צריך לומר שהמעשה שבמהלך התחרות נשברה רגלו של אחד הכהנים קדים [קדם]. ושואלים: אם כן הוא, שביטלו את התחרות מיד לאחר המעשה הראשון ותיקנו תמורתו פייס, כיון דתקינו פייסא [שתיקנו פייס], כל אותו מעשה שהיו רצים בתוך ארבע אמות מאי עבידיתייהו [מה מעשייהו] שהרי שוב לא היה מקום לתחרות זו! אלא יש לחזור למה שאמר, לעולם יש לומר כי המעשה של שפיכות דמים קדים [קדם] היה, אלא מעיקרא סבור אקראי בעלמא [מתחילה סבורו כי מקרה בלבד] הוא, שודאי אין זה מצוי שיגיעו לידי שפיכות דמים, ולא קבעו בגלל אפשרות חזקה כזאת תקנה גמורה ברב. כיון דחזי אפילו ממילא אתו [שראו שאפילו בדרך כלל באים] הם לידי סכנה, שהרי אחר נדחף והופל — תקינו רבנן פייסא [תקנו חכמים פייס]. לאחר ביאור נקודה זו, מבארים כמה פרטים במעשה שסופר בתוספתא: מסופר כי עמד ר' צדוק על מעלות האולם ואמר: "אחינו בית ישראל שמעו: הרי הוא אומר: "כי ימצא חלל באדמה", אנו [אנו] על מי להביא עגלה על העיר או על העזרות?" ותוהים: וכי ירושלים בת אתווי [שייכת להביא] עגלה ערופה היא? והתניא [והרי שנינו בברייתא]: עשרה דברים נאמרו בירושלים שאינה כשאר כל ערי ישראל, וזו אחת מהן:

- מסורת הש"ס**
- שקלים פ"ח מ"א. וירושלמי פאה פ"ח ה"ו. שם שקלים פ"ח ה"א. שם יומא פ"ח ה"ב.
 - סוכה נ"א. שבת כ"א, מ"ב. תוספתא יומא פ"ח ה"ו. וירושלמי יומא פ"ח ה"א. ספרי מטע ל"ב.
 - סוטה מ"ב.
 - סנהדרין ק"ב. ב. ערכין ל"ב. תוספתא נעמים פ"ו. וראה ירושלמי סוטה פ"ט ה"א [בשניונים שונים]. אר"י נ"ח פ"ח.

ג **נרסות**
על מי להביא בכת"י ועוד:
על מי נביא.
על מי להביא בכת"י עוד:
על מי נביא.
וזה אחת מן בכת"י במקורות מלים אלה חסרות.

א **אישים**
ר' צדוק
כנראה הוא ר' צדוק הכהן שהיה בוקטורו מגדולי חכמי ישראל בזמן חורבן הבית. מסופר עליו כי התענה ארבעים שנה לפני החורבן על בית המקדש שלא יחרב. גם רבן יוחנן בן זכאי גדול הדור, כיבד אותו מאד וביקש מן הקיסר אספסינוס שיתן לו רופא מיוחד לטפל בו. מכמה מקורות יודעים אנו כי היה גם חכם בחכמת הנגיפה והחשבון. בנו ר' אלעזר ב"ר צדוק היה אחד מגדולי הדור שאחריו, ומכובד בבית המשיא, ומביא הלכות הרבה ממנהגי בית אבא ובית השיאות. אכן, יש אומרים כי ר' צדוק זה קדום היה וחי שנים רבות קודם לכן.

מיתתו (ר"ט"א).

אורה ההלכה

בלאי בגדי כהנים מבלאי מכנסי כהנים ואבנטיהם עושים פתילות למקדש בשמחת בית השואבה, ומכתותיהם היו עושים פתילות למנורה. (ראה בכ"מ שם בטעם ההבדל.) (רמב"ם שם הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ז).

מסורת הש"ס

- א. וראה ירושלמי יומא פ"ב ה"א.
- ב. ירושלמי יומא פ"ב ה"א. ספרא צו פ"ד.
- ג. שבת ק"א, שם קט"א.

גרסות

ועד — הוא נודע מי הכהן בכתיב ועד חסר משפט זה. **שומעני כדרך יום כפורים** בכתיב: שומע אני כדרך שכן גדול עושה ביום הכפורים. **אחרים פחותין בכתיב** ובמקורות: אחרים אחרים פחותין. **אמר מן אחרים פחותין** מהן כדתא בכתיב: ור' אליעזר אחרים פחותין מהן מנליה כדתא.

אינה מביאה עגלה ערופה כי הלכה זו נאמרה רק בעיר שהיא נחלת שבט מביים מירושלם, ואילו ירושלים לא נתחלקה לשבטים, ושייכת לכל ישראל. ועוד: הלא "לא נודע מי הכהן" כתיב [נאמר] (דברים כא, א), לומר כי עיקר דין עגלה ערופה הוא כאשר נמצא חלל ואין ידוע מי הרגו והא [והרין] זה שנדקף על הכבש נודע מי הכהן! אלא יש לומר שר' צדוק לא נתכוון כלל להלכה זו עזמה של עגלה ערופה, אלא כדי להרבות בבכיה וכדי להרגיש את הזעזוע שבמאורע אמר מה שאמר. נאמר בתוספתא: בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפה, אמר: הרי הוא כפרתם לכשימות אבל עדיין בני קיים ולכן אין הסכין בה נדקף טמאה. והוסיפו שם: ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים. איבעיא להו [נשאלה להם] ללומדים שאלה זו: האם יש להבין מהערה זו כי שפיכות דמים הוא דול [שנעשתה מזוזלות], אבל טהרת כלים כדקיימא קיימא [כפי שנעמדה היא עומדת] ולא נתכוונו לומר שהקפידו יותר מדי בטהרת כלים, אלא שזוללו בשפיכות דמים. או דילמא [או שמא] שפיכות דמים כדקיימא קיימא [כפי שנעמדה היא עומדת] אבל טהרת כלים היא דחמירא [שחמורה] היתה עליהם יותר מבראוי? ומשיבים: תא שמע [בוא] ושמע תשובה לדבר, מדקא נסיב לה תלמודא [כיון שהוא מביא את הילמוד] מן הכתוב: "וגם דם נקי שפך מנשנה" שמע מינה [למד] כמאן [מה] שהתכוון לומר כי שפיכות דמים הוא דול [שנעשתה מזוזלות] וטהרת כלים כדקיימא קיימא [כפי שנעמדה היא עומדת].

א מכאן שבים לעיקר המצוה של תרומת הדשן ועניינים הקשורים בה. תנן רבנן [שנן זכמיים]: נאמר לאחר מצות תרומת הדשן: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור" (ויקרא ו, ד), שומעני (לומד אני) מכאן לכאורה שהחלפת בגדים זו היא מצוה מיוחדת בתורה כדרך יום הכפורים שהכהן הגדול מחליף בגדי זהב בכגדי לבן, ואף כאן שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, תלמוד לומר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" — מקיש [משווה] הכתוב בגדים שלובש לבגדים שפושט, מה להלן אלה שפושט בגדי קודש הם, שהרי עשה בהם מצות תרומת הדשן, אף כאן בגדים שמשמשים להוצאת הדשן מן המחנה בגדי קודש. אם כן מה תלמוד לומר "בגדים אחרים"? כוונתו לומר: פחותין מהן כתיב. ר' אליעזר אומר: נאמר: "אחרים והוציא" לימד על הכהנים בעלי מומין שהם "אחרים", שאינם ראויים לשאר עבודות הקודש, שכשרין להוציא את הדשן, שהוא לומד מן הכתובים שכהנים שאינם עושים עבודות אחרות הם העושים מלאכה זו. ומעתה מפרשים את הברייתא, אמר מן [החכם] כברייתא זו: בגדים אחרים פחותין מהן, ומעירים הרי זה כדתנא דבי [נחנו ששנה החכם מביא מדרשן] של ר' ישמעאל: בגדים שכושלו בהן אדם קדרה לרבו שנתלכלכו על ידי כך לא ימוזג בהן כוס לרבו שהוא שירות מכובד וחשוב, וכן הוצאת הדשן לא תיעשה בבגדים המשוכחים השייכים לעבודות אחרות. מלשון הברייתא לא נתברר היטב מהו היקף המחלוקת שבין התנא הראשון ור' אליעזר. אמר ריש לקיש:

אינה מביאה עגלה ערופה. ועוד: "לא נודע מי הכהן" כתיב — והא נודע מי הכהן. אלא כדאי להרבות בכביה. בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפה, אמר הרי הוא כפרתם בני קיים [כוין] ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים, איבעיא להו: שפיכות דמים הוא דול, אכל טהרת כלים פדקיימא קיימא, או דילמא שפיכות דמים פדקיימא קיימא אכל טהרת כלים היא דחמירא? — תא שמע: מדקא נסיב לה תלמודא "וגם דם נקי שפך מנשנה" — שמע מינה: "שפיכות דמים הוא דול, וטהרת כלים פדקיימא קיימא".

א תנו רבנן: "ופשט... ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן" — שומעני כדרך יום הכפורים, שפושט בגדי קודש ולובש בגדי חול. תלמוד לומר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" — מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט, מה להלן בגדי קודש — אף כאן בגדי קודש. אם כן מה תלמוד לומר "אחרים" — פחותין מהן. רבי אליעזר אומר: "אחרים והוציא" — לימד על הכהנים בעלי מומין שכשרין להוציא את הדשן. אמר מן: "אחרים" — דבי רבי ישמעאל: בגדים שכושלו בהן אדם קדרה לרבו — לא ימוזג בהן כוס לרבו. אמר ריש לקיש:

אינה מביאה עגלה ערופה — דכתיב (דברים פרק כה) "כי ימצא חלל נפש חיה וכו' וראה ירושלים דקספרי לא נתחלקה לשבטים. תלמודא — ראייה. הרי גרסין צמרת כהנים: "ופשט ולבש" יכול צמרת יום הכפורים, תלמוד לומר נגדיו נגדים. וגירסא שנתלמוד הארביה נגשו: שומעני כדרך יום הכפורים פושט נגדי קודש ולבש נגדי חול, תלמוד לומר כו'. וזהו פירושה: "ופשט ולבש" האמור בהנאלת הדשן שנתפוח אל מחוץ למחנה הכמוז אחר תרומת הדשן "ופשט את נגדיו ולבש נגדים" וגו' יכול שמעיל עליו מוצה לשנות נגדיו בן תרומה להנאלת אס נא להנאל דשן שעל התפוח אחר ההרמה מיד, כדרך שיא מוצה על כהן גדול צמחש עבודות שבים הכפורים, שמשנה נגדיו בכל העבודות בן זו לו. ראשונה נגדיו זהב, שניה נגדיו לבן, שלשית כסף זהב, רביעית נגדיו לבן — אף זה ישיבה. וזה שאין לו לשנות נגדיו לבן נגדיו זהב — שיהי הדשן הוא ואינו משמש נגדיו זהב — ישנה נגדיו קודש שהריס כהן, כמו שנאמר "ולבש הכהן מדו נד" ויפשוט אוחס וילבש בגדי חול שלג ויולא דהשן. תלמוד לומר: בגדיו נגדים, ומה תלמוד לומר אחרים — פחותין מהן — כגון שחוקים, או מפשטן שאינו מוזהב או דמייהט יקריס. שהאמר מללכס כשנשאו חן למתנה. גנלי למלך שיהא משמש סן הוציא לימד על הכהנים בעלי מומין — הלא אחרים אכסן קאל, כלומר כהנים שכן אחרים, מרחוקים משאר עבודות — כשירין לעבודה זו. אל ימוזג בהן לרבו — לפי שנתעשנו ומתלכלכו צנישל קדריה. אף כהן, לענין הוצאת הדשן — אין כבוד מהנן למרת כהן שירות אחר. כמחלוקת בהוצאה — כסס שרבי אליעזר מכשיר בעלי מומין להוציא, כך מכשירן להרמה.

ועוד לא נודע קושיה זו היא העיקרית, שהרי ממנה ברור שדין עגלה ערופה אינו שייך כלל למקרה זה. ולא הביא את הקושיה הראשונה אלא כדי להוסיף שיש קושי נוסף בדבר (ר"טב"א).

להרבות בבכיה שלא נתכוון ר' צדוק לומר שיש כאן מקום לדין עגלה ערופה, אלא ללמד את העם קל וחומר: ומה עגלה ערופה, כאשר לא ברור מי האשם צריכים להביא כפרה אף הסמוכים לחלל. במקרה כגון זה שאירע במקדש צריכים הכל לדעת כמה חמורה העבירה, ועד כמה הכל צריכים להיחשב כאחראים לה (ר"טב"א).

שפכות דמים הוא דול ואף שהכתוב במנשה מיותר בית ראשון הוא, ומעשה זה אירע בסוף ימי בית שני, מכל מקום בא לומר כי מאז הרגיל מנשה את יושבי ירושלים לראות בשפיכות דמים, נתמנעה בעיניהם חשיבות הדבר (ר"טב"א).

כדרך יום הכפורים הדימוי ליום הכיפורים רחוק מלהיות שלם, כפי שכבר הרגיש רש"י ברבינו, וראה בתנ"י שהוסיפו והבליטו את הקשיים. ואף תמכו בגרסות אחרות. אכן ר"ח מפרש כי הדימוי הוא מן הכהן הגדול, שלאחר גמר העבודה לובש הוא בגדי חול במקום בגדי הקודש שלו. אולם גם כאן אין הדימוי שלם. והכתוב יש לומר כדעת תנ"י כי ההשוואה עם יום הכיפורים אינה ללימוד ממש, כי אם לדמיון בלבד.

אחרים והוציא יש שפירשו (ואף תמכו וסחוריהם בגיטת מתאימה) כי ר' אליעזר מקבל את עצם שיטת התנא קמא לענין בגדים פחותים בשעת תרומת הדשן, אלא שליערוה דבר זה אין להוכיח מן הכתוב כאן אלא מדברי ר' ישמעאל. שהוא מנהג דרך ארץ לעשות כן.

קיינים

ומשום כך הילמוד הוא מיותר הפסוקים לענין הכשרת כהנים בעלי מומים במלאכת ההוצאה. (ראה ר"טב"א ושיח יצחק, ועין במל"מ שהאר"ך בבירור סוגיה זו).

הרמה והוצאה כמה שיטות נאמרו בענין זה, והן קשורות בהבנת דברי ר' יוחנן וריש לקיש וכן בדברי התלמוד הירושלמי בענין זה. שמתברר כי קיימות שיטות מרובות בדבר, ואין הכל מסכימים במסקנת הדברים, הן על פי דעת תנא קמא הן על פי דעת ר' אליעזר. שלדעת הרמב"ם, לבסוף המסקנה היא שהוצאה והרמה שוות לענין בגדי כהונה מסוג פחות, ויש אומרים, שהרמה היא עבודת קודש גמורה ועשיית בגדים משוכחים ורק הוצאה נעשית בפחותים. אף יש שפירשו כי גם הוצאה וגם הרמה נעשות בבגדים פחותים אלא שהרמה בבגדים פחותים בטיבם, והוצאה בבגדים פחותים אף מאלה (מאירי, וראה בש"ח יצחק).

אורח ההלכה ירושלים אינה מביאה עגלה — אם נמצא סמוך לירושלים הרגש נודע מי רחחו — אין העיר ירושלים מביאה עגלה ערופה. לפי שלא נתחלקה לשבטים, בגמרא כאן ובב"ק (כ"ט). (רמב"ם ספר עבודה הלכות בית הבחירה פ"ד י"ד).

בגדים שלובש בשעת תרומת הדשן הכהן העושה את תרומת הדשן — אינו לובש בגדי כהונה רגילים, אלא פחותים מהם במקצת. (ומפרשי המובים לפלוג בדבריו, שלכאורה בגמרא כאן מדובר בהוצאת הדשן ולא בתרומתו) (ראה בכ"מ לח"מ ומל"מ, רמב"ם שם הלכות תמידין פ"ב ה"י).

ועוד לא נודע קושיה זו היא העיקרית, שהרי ממנה ברור שדין עגלה ערופה אינו שייך כלל למקרה זה. ולא הביא את הקושיה הראשונה אלא כדי להוסיף שיש קושי נוסף בדבר (ר"טב"א).

להרבות בבכיה שלא נתכוון ר' צדוק לומר שיש כאן מקום לדין עגלה ערופה, אלא ללמד את העם קל וחומר: ומה עגלה ערופה, כאשר לא ברור מי האשם צריכים להביא כפרה אף הסמוכים לחלל. במקרה כגון זה שאירע במקדש צריכים הכל לדעת כמה חמורה העבירה, ועד כמה הכל צריכים להיחשב כאחראים לה (ר"טב"א).

שפכות דמים הוא דול ואף שהכתוב במנשה מיותר בית ראשון הוא, ומעשה זה אירע בסוף ימי בית שני, מכל מקום בא לומר כי מאז הרגיל מנשה את יושבי ירושלים לראות בשפיכות דמים, נתמנעה בעיניהם חשיבות הדבר (ר"טב"א).

כדרך יום הכפורים הדימוי ליום הכיפורים רחוק מלהיות שלם, כפי שכבר הרגיש רש"י ברבינו, וראה בתנ"י שהוסיפו והבליטו את הקשיים. ואף תמכו בגרסות אחרות. אכן ר"ח מפרש כי הדימוי הוא מן הכהן הגדול, שלאחר גמר העבודה לובש הוא בגדי חול במקום בגדי הקודש שלו. אולם גם כאן אין הדימוי שלם. והכתוב יש לומר כדעת תנ"י כי ההשוואה עם יום הכיפורים אינה ללימוד ממש, כי אם לדמיון בלבד.

אחרים והוציא יש שפירשו (ואף תמכו וסחוריהם בגיטת מתאימה) כי ר' אליעזר מקבל את עצם שיטת התנא קמא לענין בגדים פחותים בשעת תרומת הדשן, אלא שליערוה דבר זה אין להוכיח מן הכתוב כאן אלא מדברי ר' ישמעאל. שהוא מנהג דרך ארץ לעשות כן.

ועוד לא נודע קושיה זו היא העיקרית, שהרי ממנה ברור שדין עגלה ערופה אינו שייך כלל למקרה זה. ולא הביא את הקושיה הראשונה אלא כדי להוסיף שיש קושי נוסף בדבר (ר"טב"א).

להרבות בבכיה שלא נתכוון ר' צדוק לומר שיש כאן מקום לדין עגלה ערופה, אלא ללמד את העם קל וחומר: ומה עגלה ערופה, כאשר לא ברור מי האשם צריכים להביא כפרה אף הסמוכים לחלל. במקרה כגון זה שאירע במקדש צריכים הכל לדעת כמה חמורה העבירה, ועד כמה הכל צריכים להיחשב כאחראים לה (ר"טב"א).

שפכות דמים הוא דול ואף שהכתוב במנשה מיותר בית ראשון הוא, ומעשה זה אירע בסוף ימי בית שני, מכל מקום בא לומר כי מאז הרגיל מנשה את יושבי ירושלים לראות בשפיכות דמים, נתמנעה בעיניהם חשיבות הדבר (ר"טב"א).

כדרך יום הכפורים הדימוי ליום הכיפורים רחוק מלהיות שלם, כפי שכבר הרגיש רש"י ברבינו, וראה בתנ"י שהוסיפו והבליטו את הקשיים. ואף תמכו בגרסות אחרות. אכן ר"ח מפרש כי הדימוי הוא מן הכהן הגדול, שלאחר גמר העבודה לובש הוא בגדי חול במקום בגדי הקודש שלו. אולם גם כאן אין הדימוי שלם. והכתוב יש לומר כדעת תנ"י כי ההשוואה עם יום הכיפורים אינה ללימוד ממש, כי אם לדמיון בלבד.

אחרים והוציא יש שפירשו (ואף תמכו וסחוריהם בגיטת מתאימה) כי ר' אליעזר מקבל את עצם שיטת התנא קמא לענין בגדים פחותים בשעת תרומת הדשן, אלא שליערוה דבר זה אין להוכיח מן הכתוב כאן אלא מדברי ר' ישמעאל. שהוא מנהג דרך ארץ לעשות כן.

שכשירה בשני כלים – והלא "מדו בד" ומכניס בד" הוא דכמי. גלי רחמנא בכתובת ובמכנסים – ולימדך שאינה כשירה צנני מול עלו, ומאלין אלה למד שהיא עבודה, וזכירה אף מנפת ואכנט. מאי שנא הגי – דנקט, מאחר שזכרון ללן – לשמוק מייחא, ואנא ידענא מדכמי זהו כהן – עבודה היא. מדו כבודתו – כלן לימדך שהיא כמות כהנים ללמד קוממו, לא נגדרות ולא מסולקות והכי אמרינן צנחוס (ית, 6). ילבש על בשרו – משמע שובע צדוד ערוס, שאין עליו אלא כשרו. דלי לא תימא הכי "על כשרו" למאי כמפיה? ולרבי שמעון בן לקיש – דלמר דווקא כמניניה, ומניניה דלניה נריה ארבעה – נפקא ליה הך תרמי דרשות מלשון התקנה ששניה צנחוס, שלא כתיב "כמות", למימרא: מדו כמותו, ושלא יקדים דבר למכנסים מ"על כשרו" ימירא נפקא ליה. על בשרו מה תלמוד לומר – גבי הרמת הדשן כתיב "ולבש הכהן" וגו' והוא ליה למכתב ומכנסו עד על כשרו, ומיהר נמי "ולבש" דרישה דקרא – מה תלמוד לומר שזו "לבש" נמכנסים – לרבות עד לציפה כיוצא בה, ומרבה שני כהנים החסרים כלן מכהונה הדיוט. רבי דוסא אומר – להציף ארבעה כהני לכן משמע כהן גדול כיוצא בזה הכפורים ששירן להדיוט כל השנה ואמירא "לבש" "לבש" מהמס. דלא מימא "והינחם שם" כתיב שזו, לומר שטעונו גנייה. דכתיב ליה לר' דוסא: "והינחם שם" – שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר, כדלמחינן פסק קמא (גי, 3). אבנטו של כהן גדול – כיום הכפורים, שהוא של כהן – לא זהו אכנטו של כהן הדיוט לעולם, לפי שאינו משמש אלא בשל כלאים.

מסורת הש"ס
ד. פסחים סה, ז. זבחים לה, א. ספרא צו פ"ב ו.
ה. יומא כה, א. סנהדרין מט, ב. ספרא צו פ"ב י.
ו. יומא יב, ב. רואה ס, א. ירושלמי יומא פ"ז ה"ג. שם פ"ו ה"ג. ספרא צו פ"ב ט.

גריסות
כהן גדול ביום הכפורים
כתיב: "כהן גדול של יום הכפורים."

מחלוקת בהוצאה של הדשן שר' אליעזר מתיר לעשותה על ידי בעלי מומין, כך מחלוקת בהרמה שלדעת ר' אליעזר אף בעלי מומים כשרים בה. ואילו ר' יוחנן אמר: מחלוקת זו אינה אלא בהוצאה של הדשן, אבל בהרמה – דברי הכל עבודה היא, ואינה כשרה בבעלי מומים. ומסבירים מאי טעמא [מה טעמו] של ריש לקיש – אמר יוכלו היה לומר: לך: אי סלקא דעתך [אם עולה בדעתך לומר] כי הרמת הדשן עבודה היא, וכי יש לך עבודה שכשירה בשני כלים בכתובת ומכנסים בלבד? והרי בתיאור כהן הכהן הנחוצים להוצאת הדשן נאמר רק: "ולבש הכהן מידו בד ומכנסו בד ילבש על כשרו והרים את הדשן" (ויקרא ו, ג). ור' יוחנן מסביר: כדי שלא תאמר שנעשית ההוצאה בכגדי חול שלו, לכן גלי רחמנא [נגלתה התורה] שצריך בכתובת ומכנסים שהם כגדי קודש כהן כל עבודה אחרת, ומאחר שגילתה התורה עיקרון זה אם כן הוא הדין לשנים האחרים למצנפת ואבנט. ושואלים: ולדעת ר' יוחנן ומאי שנא הגי [מדוע שונים אלה] שרווקא אותם הזכיר הכתוב כמפורש? ומשיבים: כי לדעתו הזכירו אלה משום שיש לתלמוד מהם הלכות מיוחדות. מה שנאמר: "מדו בד" הריהו ללמד שמתא הכתובת כמדתו המדוייקת של הכהן דווקא. ומה שנתפרשו: "ומכנסו בד" – הרי זה בא לכדתניא [כפי ששינונו בכרייתא] בענין זה: מנין שלא יאמר דבר קודם בליבשת כהן כהונה למכנסים, שנאמר: "ומכנסו בד ילבש על כשרו" (שם, ג) כלומר, על בשרו ממש, שצריכים המכנסים להיות תחילה. ושואלים: וריש לקיש שלדעתו נכתבו שנים אלה בדווקא, מנין אם כן למד הוא הלכות מקובלות אלה? ומשיבים: שהוא למד את ההלכות מדיוק לשון הכתובים. כיצד? ענין מדו שמתא הכתובת כמדתו לומר הוא מודאפקיה רחמנא [ומה שהוציאה, ביטאה, התורה] חובת לבישת כתובת בלשון "מדו". ואת ההלכה שלא יאמר דבר קודם למכנסים מן ההדגשה שבכתוב "על בשרו" נפקא [נוצא נלמד הדבר] לדעתו. ומעירים: נימא כתנאי [האם נאמר שמחלוקת זו היא כמחלוקת תנאים] שנחלקו כבר בנושא זה. שכן שנינו בכרייתא: "ומכנסו בד ילבש על כשרו" (שם) מאחר שכבר נאמר "על בשרו" – ודאי בליבשת מדבר הכתוב, ואם כן מה תלמוד לומר "ילבש"? אלא הרי זה בא להביא (להוסיף) שצריך ללבוש גם מצנפת ואבנט לצורך מצוות הרמה, אלא דברי ר' יהודה. ר' דוסא אומר: רבינו לשון זה "ילבש" בא לרבות כהן גדול ביום הכפורים לכהן שהם כגדי לכן כגדי כהן הדיוט, שהן כשרין אחר כך לעבודה לכהן הדיוט, ואינם צריכים גנייה לאחר שאין הכהן הגדול יכול ללבושם בשנית לעבודת יום הכפורים לשנה אחרת. אמר רבי: שתי תשובות בדבר לדחות ריעון זה, חדא [אחת מהן]: משום שאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים עשוי פשתן בלבד ולא זהו אבנטו של כהן הדיוט שאבנט זה עשוי לדעתו כלאים, צמר ופשתים יחד. ועוד: וכי בגדים שנשתמשות בהן קדושה חמורה של כהן גדול תשתמש בהן קדושה קלה של כהן הדיוט?! אלא מה תלמוד לומר מן הריבוי "ילבש" –

על בשרו ממש, שצריכים המכנסים להיות תחילה. ושואלים: וריש לקיש שלדעתו נכתבו שנים אלה בדווקא, מנין אם כן למד הוא הלכות מקובלות אלה? ומשיבים: שהוא למד את ההלכות מדיוק לשון הכתובים. כיצד? ענין מדו שמתא הכתובת כמדתו לומר הוא מודאפקיה רחמנא [ומה שהוציאה, ביטאה, התורה] חובת לבישת כתובת בלשון "מדו". ואת ההלכה שלא יאמר דבר קודם למכנסים מן ההדגשה שבכתוב "על בשרו" נפקא [נוצא נלמד הדבר] לדעתו. ומעירים: נימא כתנאי [האם נאמר שמחלוקת זו היא כמחלוקת תנאים] שנחלקו כבר בנושא זה. שכן שנינו בכרייתא: "ומכנסו בד ילבש על כשרו" (שם) מאחר שכבר נאמר "על בשרו" – ודאי בליבשת מדבר הכתוב, ואם כן מה תלמוד לומר "ילבש"? אלא הרי זה בא להביא (להוסיף) שצריך ללבוש גם מצנפת ואבנט לצורך מצוות הרמה, אלא דברי ר' יהודה. ר' דוסא אומר: רבינו לשון זה "ילבש" בא לרבות כהן גדול ביום הכפורים לכהן שהם כגדי לכן כגדי כהן הדיוט, שהן כשרין אחר כך לעבודה לכהן הדיוט, ואינם צריכים גנייה לאחר שאין הכהן הגדול יכול ללבושם בשנית לעבודת יום הכפורים לשנה אחרת. אמר רבי: שתי תשובות בדבר לדחות ריעון זה, חדא [אחת מהן]: משום שאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים עשוי פשתן בלבד ולא זהו אבנטו של כהן הדיוט שאבנט זה עשוי לדעתו כלאים, צמר ופשתים יחד. ועוד: וכי בגדים שנשתמשות בהן קדושה חמורה של כהן גדול תשתמש בהן קדושה קלה של כהן הדיוט?! אלא מה תלמוד לומר מן הריבוי "ילבש" –

הוספות

יש עבודה שכשרה בשני כלים – אבל איפכא לא תקשי לך, יש לך דבר שאינו עבודה וטעונה כהן גדול כולל – דהא לא קשה, דגזירת הכתוב הוא להחמיר, שהרי אין צורך איתור אם לובש כהונה כהונה ביעוד עבודה, דמסקינן לקמן בריש פרק "בא לוי" (ס, א) דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. וגדולה מזו אמרינן לרבי יוחנן, דבין הוצאה בין הרמה בארבעה כלים, בין לתנא קמא בין לרבי אליעזר, דתרווייהו מודו דמקיש בגדים שלובש לבגדים שפוטו. ואפילו הכי, לרבי אליעזר בעלי מומין כשרים להוצאה – דלאו עבודה היא, אף על גב דטעונה ארבעה כלים. וקשה לי: לריש לקיש, דמוכח דלאו עבודה היא, מדלא אצרכה קרא ארבעה כלים – אם כן למה לי קרא לרבי אליעזר להכשיר בעלי מומין? ומאי טעמא דתנא קמא דפסל בעלי מומין להוצאה? ויש לומר: משום דבעל מום חשיב כמו זר. דסלקא דעתך אמינא וכי תעלה על דעתך שזר ובעל מום קריבים לגבי המזבח! ולהכי צריך קרא לרבי אליעזר, והיינו טעמא דתנא קמא דפסל.

מניין שלא יאמר דבר קודם כ"י – אף על גב דגבי כהן גדול נמי כתיב בפרשת אחרי מות "ומכנסו בד ילבש על כשרו" – איצטרך למיהדר ולמיתבתיב בכהן הדיוט, דלא הוה ילפינן להו מהדדי, כיון דחלוקים הם לכמה ענינים.

ילבש לרבות מצנפת ואבנט להרמה – פירוש: דהכי קאמר קרא לרבות לבישה אחרת כיוצא בה, דההיא לבישה דקרא דכתיב "ולבש הכהן מדו בד" וכי' דהיינו שני בגדים אחרים. וקשה לי: גבי הוצאה נמלך דבני ארבעה בגדים! כיון דגבי הרמה לא נפקא לך אלא מהיקשא – אם כן הדרין ומקשינן לבישה דהוצאה לפשיטה דהרמה, כדלעיל, ואמרין בפרק "איהוה מקומי" (זבחים מט, ב) דבקדשים דברי הלמד בהיקש – אינו חוזר ומלמד בהיקש! ויש לומר: דשמה לא מיקרי קדשים אלא גופי הקרבנות, אבל בגדי כהונה – חוזרין ומלמדין בהיקש. אי נמי: "ילבש" – ריבויא הוא, ולא הוי היקש אלא אתא לרבות לבישה אחרת. וכיון דלא פירש כמה בגדים הוא מרבה אם אחד או שנים – אין זה אלא גלוי מילתא בעלמא דשני בגדים קאמר, כדכתיב בקרא. אי נמי: כמאן דאמר בפרק "איהוה מקומי" (שם): הימנו ודבר אחר – לא הוי היקש, דכיון דמגרין הוצאה מהרמה למאי דכתיב ביה, מגרין נמי מיינה מאי דאתיא ליה מהיקשא.

אורה ההלכה

מדו כמותו כהן הדיוט צריכים להיות מכוונים בדיוק במידתם, לא קצרים ולא ארוכים מדי. כנגמרא כאן. (רמב"ם שם הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ד).

מכנסים קודמים לשאר בגדים כשלוש הכהן כהן גדול כהונה – הריהו מקדים ללבוש את המכנסים לשאר הבגדים. וכנגמרא כאן. (רמב"ם שם פ"י ה"א).